

Klimat- och näringslivsdepartementet
kn.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia:
kn.me.remissvar@regeringskansliet.se

Remissyttrande över betänkandet *En kortare instanskedja för mark- och miljöärenden* (SOU 2025:122)

Ert dnr KN2026/00379

Vänersborgs tingsrätt har, utifrån de intressen som domstolen har att bevaka, följande synpunkter på det remitterade betänkandet.

Förkortad instanskedja

Tingsrätten tillstyrker utredningens huvudförslag om en ny instansordning för överklagande av beslut i ärenden enligt plan- och bygglagen och miljöbalken. Enligt vad som utvecklas nedan bör dock den s.k. ventilen till Högsta domstolen behållas.

Instansordningsreformen torde rätt genomförd och i övrigt under förutsättning att berörda domstolar tillförs tillräckliga resurser kunna ge de fördelar som utredningen framhållit. I fråga om de resursmässiga konsekvenserna för domstolarna är tingsrätten väl medveten om svårigheten att med en tillräcklig grad av säkerhet kunna förutsäga behovet av finansiell och personell förstärkning. Detta skulle förutsätta ett underlag med tillförlitliga uppgifter om bl.a. mål- och ärendemängder samt styckkostnader för olika måltyper. Den statistik som idag finns att tillgå är varken i kvalitetshänseende eller med avseende på detaljeringsgrad tillräcklig för att kunna göra konsekvensbedömningar med den exakthet som vore önskvärd. Tingsrätten ser därför positivt på att utredningen uppmärksammat behovet av att ta ett större samlat grepp kring frågor om insamling av ärende- och handläggningsstatistik inom mark- och miljöområdet.

Ventil till Högsta domstolen

Utredningen har föreslagit att möjligheten att lämna en ventil för överprövning av en dom eller ett beslut i mål enligt plan- och bygglagen av Högsta domstolen ska slopas. Utredningen har anfört att skälet för införandet av ventilen var att tillgodose behovet av prejudikatbildning för de nya måltyper som mark- och miljödomstolarna tillfördes i och med reformen 2011, men att detta skäl inte längre gör sig gällande på samma sätt för mål enligt plan- och bygglagen. För mål enligt fastighetsbildningslagen har utredningen föreslagit

att ventilen bör kvarstå, bl.a. med hänvisning till att Högsta domstolens avgöranden anses ha stor betydelse för rättsutvecklingen inom detta rättsområde och att frågorna i målen många gånger är av civilrättslig natur.

Tingsrätten avstyrker förslaget att ventilen för mål enligt plan- och bygglagen slopas. Enligt tingsrätten inte bara kvarstår de skäl som motiverade att ventilen infördes, skälen gör sig gällande än starkare idag. Allt sedan den nu gällande plan- och bygglagen trädde i kraft den 2 maj 2011 har regelverket återkommande varit föremål för mer eller mindre omfattande ändringar. Senast i december 2025 genomgick centrala delar i lagen genomgripande ändringar. Det finns således alltså – och det saknas anledning att anta att förhållandena kommer ändras nämnvärt framöver – ett behov av rättsbildning från högsta instans inom plan- och byggområdet.

Tingsrätten konstaterar att de mål som getts prövningstillstånd är utvalda med omsorg och att avgörandena i dessa senare fått stor betydelse för rättsutvecklingen inom plan- och byggområdet. Om prejudikatens betydelse vittnar inte minst de vanligt förekommande hänvisningarna i domar och beslut från mark- och miljödomstolarna och Mark- och miljööverdomstolen. Som exempel kan nämnas de avgöranden där Högsta domstolen uttalat sig om klagorätten i detaljplanemål (se bl.a. NJA 2017 s. 421 ”Vägen till Sandviken”). Det bör i sammanhanget även nämnas att det i mål enligt plan- och bygglagen kan förekomma civilrättsliga inslag. Genom Högsta domstolens rättsbildning finns det numera vägledning för prövningen av sådana frågor (se bl.a. NJA 2021 s. 1187 ”Garagetaket i Söderbärke” och NJA 2023 s. 550 ”Spillvattenledningen”).

Sammanfattningsvis kvarstår behovet av vägledande avgöranden inom plan- och byggområdet från högsta instans. Det skulle därför vara till stor nackdel för rättsutvecklingen om ventilen slopades.

Tidsfrist för meddelande av dom efter sammanträde

I betänkandet föreslås att det i samtliga mål vid mark- och miljödomstol inför krav på tidsfrist för meddelande av dom efter huvudförhandling eller sammanträde.

Tingsrätten avstyrker förslaget såvitt avser sammanträden som hållits i mål som handläggs enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden (ärendelagen). I sådana mål bör ett sammanträde ingå om det kan antas vara till fördel för utredningen eller främja ett snabbt avgörande (se 13 § andra stycket ärendelagen). Ett sammanträde behöver alltså inte omfatta hela målet utan det står domstolen fritt att bestämma om eventuella begränsningar. I mål som överklagats till mark- och miljödomstolen använder domstolen inte sällan sammanträde som en inledande åtgärd i rent förberedande syfte, och det är först efter att detta är avslutat som handläggningen av målet ”kan ta fart”. Huvudförhandlingen ska, efter att parterna muntligen lagt fram sin bevisning och sina argument, ge domstolen ett *fullständigt* underlag för att döma i målet. Sammanträde enligt ärendelagen fyller således en annan funktion än vad en huvudförhandling gör i ett mål som handläggs enligt rättegångsbalken. Införande av en lagstadgad tidsfrist inom vilket målet ska avgöras efter avslutat sammanträde skulle därför många gånger förfela själva syftet med ärendelagens sammanträdesinstitut.

Avslutningsvis vill tingsrätten uppmärksamma att den föreslagna bestämmelsen i 3 kap. 6 a § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar såvitt avser ”sammanträde” inte endast omfattar sådana sammanträden som hålls

enligt ärendelagen utan även sammanträde för muntlig förberedelse i mål där rättegångsbalken är tillämplig processlagstiftning.

Avgift för överklagande

Utredningen har föreslagit att det för vissa måltypen ska införas en ny avgift vid överklagande till mark- och miljödomstol eller Mark- och miljööverdomstolen. Tingsrätten har inget att erinra mot förslaget. Tingsrätten noterar dock att uppräknningen av avgiftsbelagda mål i 3 kap. 8 § 1 lagen om mark- och miljödomstolar inte omfattar dispenser enligt 7 kap. miljöbalken. I betänkandet saknas en motivering av skälen för att exkludera sådana beslut. Såvitt tingsrätten kan bedöma har skälen som utredningen anfört för att införa en överklagandeavgift bäring även på beslut som rör bl.a. strandskyddsdispens.

I fråga om avgiftens storlek har utredningen bedömt att en lämplig nivå är 1 000 kronor för överklagande till mark- och miljödomstol och 2 000 kronor för överklagande till Mark- och miljööverdomstolen. Utredningen har hänvisat till de avgiftsnivåer som gäller för bl.a. FT-mål och övriga dispositiva tvistemål samt vissa ärendetyper. Tingsrätten konstaterar att avgifter normalt är avsedda att återspegla den resursåtgång som krävs för att avgöra målet eller ärendet. Enligt de målvikter, baserade på domstolarnas årliga tidsredovisning, som används för resursfördelningen mellan domstolarna är ett överklagat mål enligt plan- och bygglagen eller miljöbalken viktat ungefär fem gånger så högt som ett FT-mål eller nära två gånger så högt som ett övrigt dispositivt tvistemål. Med den utgångspunkten skulle avgiftsnivån för överklagande till mark- och miljödomstol sättas högre.

Vad gäller den språkliga utformningen av 3 kap. 8 § lagen om mark- och miljödomstolar bör ”och” i den inledande meningen ersättas av ett ”eller”.

Författningsförslagen

Tingsrätten har, utöver synpunkterna ovan gällande 3 kap. 6 a och 8 §§ lagen om mark- och miljödomstolar, inget att erinra mot författningsförslagen.

Konsekvenser

Finansiella konsekvenser

Av redovisningen i avsnittet om konsekvenser framgår att utredningen har bedömt att en förändring av instanskedjan enligt förslaget kommer innebära kostnadsökningar för mark- och miljödomstolarna med i storleksordningen 100–150 miljoner kronor. Beräkningen bygger på en uppskattad styckkostnad om 30 000–40 000 kronor.

I fråga om mark- och miljödomstolarnas kostnader för att handlägga mål som överklagats enligt plan- och bygglagen och miljöbalken har Domstolsverket till utredningen uppgett att den genomsnittliga kostnaden för 2024 uppgår till 42 000 kronor inklusive overheadkostnader. Av de uppgifter som tingsrätten på egen hand inhämtat från Domstolsverket är den genomsnittliga handläggningskostnaden 39 000 och 38 000 kronor inklusive overheadkostnader för 2024 respektive 2025. Även om dessa siffror, av de skäl som utredningen framhållit, rymmer ett betydande mått av osäkerhet utgör de i brist på annat material ändå det mest tillförlitliga underlag som för närvarande finns att tillgå. Jämförelsevis utgör förvisso mål i aktuella kategorier

en ringa andel i förhållande till många andra målkategorier, men antalsmässigt torde de ändå vara tillräckligt många för att ge ett godtagbart underlag för styckkostnadsberäkningar. Trots osäkerheterna framstår det därför som mer rimligt att utgå från en genomsnittskostnad i den övre delen av det intervall om 30 000–40 000 kronor som utredningen lagt till grund för sin beräkning. Om kalkylen i tabell 79 i bilaga 3 justeras utifrån denna högre styckkostnad, allt annat lika, beräknas ett värde som ligger strax under den övre delen spannet om 150 miljoner kronor.

I fråga om de parametrar som ingår i nämnda tabell 79 synes utredningen inte ha beaktat detaljplanemålen vid summering av det totala målinflödet (7 939 mål). Posten ”BAS” omfattar miljömål oberoende av länsstyrelsen. Någon motsvarande post för detaljplanemålen, som överklagas direkt till mark- och miljödomstol, finns emellertid inte. Med dessa mål som en tillkommande parameter (år 2024 kom det in totalt 266 detaljplanemål) och med en styckkostnad om 38 000 kronor beräknas kostnadsökningsspannet till cirka 110–160 miljoner kronor.

Kumulativa konsekvenser

Under avsnittet om förslagets kumulativa effekter hänvisar utredningen till kostnadsminskningen om 41 miljoner kronor som en ny ordning för förstainstansprövningarna av miljömål bedöms innebära för mark- och miljödomstolarna. Tingsrätten konstaterar att utredningen emellertid inte beaktat att det samtidigt medför en kostnadsökning när domstolarna som andra instans ska överpröva den nya Miljöprövningsmyndighetens beslut. Enligt vad utredningen redovisat i sitt första betänkande (*En ny samordnad miljöbedömnings- och tillståndsprövningsprocess*, SOU 2024:98) uppgår dessa kostnader till 6,4 miljoner kronor. Nettoeffekten blir därför, enligt vad tingsrätten påtalat i sitt yttrande över SOU 2024:98, en kostnadsminskning om 34,6 miljoner kronor.

Konsekvenser ur ett personalförsörjningsperspektiv

Förslaget om förkortad instanskedja innebär, om det genomförs, ett utökat resursbehov för mark- och miljödomstolarna. Som framgått i det föregående är det rimligt att utgå ifrån att den prognosticerade målökningen kommer medföra kostnadsökningar på omkring 150 miljoner kronor, vilket motsvarar i storleksordningen 130 årsarbetskrafter.

För att tillgodose det ökade kompetensförsörjningsbehovet behöver tingsrätterna nyanställa personal inom samtliga vid mark- och miljödomstolarna verksamma yrkeskategorier. Företrädesvis rör det sig om beredningsjurister som är centrala för domstolarnas beredningsorganisationer, men även rådmän och tekniska råd samt domstolshandläggare. Det ska i sammanhanget nämnas att behovet av personalförstärkning varierar geografiskt. Av ett underlag som mark- och miljödomstolarna gemensamt tagit fram framgår att det ökade målinflödet fördelar sig högst olika mellan domstolarna. Störst påverkan får den förkortade instanskedjan på mark- och miljödomstolarna i Nacka, Vänersborg och Växjö.

Med hänsyn till rekryteringsbehovets omfattning kommer det krävas god framförhållning för att mark- och miljödomstolarna ska hinna dimensionera sina organisationer efter de målökningar som är att vänta. Det ska här tilläggas att erfarenhetsmässigt behöver nya medarbetare dessutom en tämligen lång inkörningsperiod för att bli tillräckligt bekanta med de olika måltyperna och processuella regelverk. I förekommande fall kommer det även krävas

förändringar av domstolarnas interna organisationer. I sammanhanget bör därför sägas att en förkortad instanskedja med ikraftträdande redan den 1 januari 2028, enligt vad utredningen föreslagit, är alltför snävt.

Avsaknad av samlad konsekvensbedömning

I fråga om konsekvenser vill tingsrätten avslutningsvis tillägga följande. För närvarande bereds ett stort antal författningsförslag som berör mark- och miljörättens område. Flera av förslagen, inte minst det föreliggande, kommer få stor påverkan på mark- och miljödomstolarnas verksamhet. Därtill kommer ett flertal förslag om utökning av mark- och miljödomstolarnas uppgifter där det i varje enskilt fall inte bedömts medföra behov av ökade resurser. Tingsrätten konstaterar dock att det inte skett någon analys av de samlade konsekvenserna av alla förslagen. Utan en sådan analys finns en betydande risk för att konsekvenserna har underskattats, med påföljd att förutsättningarna för att uppnå förslagens syften äventyras.

Detta yttrande har beslutats av lagmannen Niclas Johannisson. I ärendet har även chefsrådmannen Christina Olsen Lundh, chefsrådmannen Kristian Andersson och administrativa juristen Olof Petersson deltagit.

Digitalt signerad av lagmannen Niclas Johannisson.

Elektroniska underskrifter

Det här dokumentet har skrivits under elektroniskt av en eller flera personer

Alla elektroniska underskrifter listas i signaturpanelen. De tio första underskrifterna listas även på den här sidan.

Detta dokument med sina elektroniska underskrifter gäller som självständig handling och uppfyller krav på avancerade elektroniska underskrifter enligt eIDAS.

Varje underskrift kan valideras med en PDF-läsare med stöd för signaturvalidering eller med SignPorts valideringstjänst. Andra valideringstjänster kan användas förutsatt att dessa uppfyller de tekniska kraven enligt internationella standarder.

Om dokumentet skrivs ut på papper, eller om dokumentet 'skrivs ut' till ett nytt PDF-dokument, följer de elektroniska underskrifterna inte med. Endast det elektroniskt underskrivna originaldokumentet går att validera.

* Värdet markerade med en asterisk har validerats mot beviset från den legitimeringstjänst som användes för underskriften.